
ACTIVITATEA ȘCOLARĂ ȘI BURSIERĂ A ROMÂNILOR SIGHIȘORENI ÎNAINTE DE 1918

Gheorghe Gavrilă

Pe plan școlar, situația românilor din Sighișoara și împrejurimi se încadra în starea generală a românilor din cadrul Imperiului Habsburgic și apoi Austro-Ungar: o firavă rețea de școli confesionale, supuse unor permanente presiuni din partea autorităților, dar și cu o încadrare nu întodeuna la nivelul cerințelor, cu manuale inadecvate sau lipsind total; școli primare puține; lipsă totală a școlilor secundare și a școlilor de meserii; posibilități puține pentru familiile țăranilor români de a-și da copiii la școli; opoziția patronilor sași sau maghiari de a angaja ucenici ori calfe dintre români; posibilitățile financiare reduse ale **Asociațiunii** - pentru această perioadă - de a satisface toate cererile de stipendii, ajutoare și burse, capabile să asigure rapid și efectiv crearea unei puternice pături intelectuale, muncitorești sau comerciale românești.

Începuturile școlii românești sighișorene le datorăm, pe nedrept uitatului protopop ortodox Ștefan Bălaș (XXX 1817), întemeietor și organizator al parohiei ortodoxe a Sighișoarei. La insistențele sale, a fost întemeiată școala într-o măierște din apropierea bisericii din Cornești, școală ce funcționa la 1784.

În 1807 îl găsim ca învățător aici pe Ilie Rucăreanu, iar în 1816, școala se mută în grajdul casei parohiale, amenajat corespunzător de protopopul Ștefan Bălaș, datorită creșterii numărului de elevi.

Cel care își va pune întreaga energie în slujba școlii sighișorene va fi Zaharia Boiu senior (1800-1888), viitorul protopop al Sighișoarei și fruntaș al **Asociațiunii** pe aceste meleaguri. Crescut în casa protopopului Ștefan Bălaș, va prelua de la acesta nu numai înclinația spre cele sfinte ci și grija pentru școala românească întemeiată de predecesor.

Între 1823-1828 va fi dascăl, cantor și diacon la biserica și școala ce-și ținea cursurile în vechea clădire. În 1825 școala sighișoreană va fi considerată de către autoritățile guvernamentale transilvănene ca școala poporală românească cea mai bună din ținutul Târnavelor, una din cele mai bune șase școli ale vremii, alături de Brașov, Rășinari, Săcele, Cernat, Veneția de sus.¹

În anul 1836, ca paroh primar al Sighișoarei, Zaharia Boiu îl aduce pe Nicolae Stan pe postul de preot - învățător., iar în 1841, Moise Fulea - directorul școlilor române ortodoxe din Transilvania - după o inspecție efectuată la Sighișoara, propune Consistoriului din

1 Nicolae Albu, *Istoria școlilor române din Transilvania între 1800-1867*, București, 1971, p. 120.

Sibiu ca școala să fie decretată de guvernul transilvănean drept *școală trivială* (normală), iar învățătorul N. Stan să fie retribuit din fondul de instrucție ardelean.²

După ce în 1848 școala se mută într-o casă închiriată din Cornești, Zaharia Boiu cumpără în cetate o casă, cu 1500 florini, situată pe strada Cositorarilor nr. 5 - 7, casă ce o va transforma în școală cu trei clase elementare și ce va fi inaugurată la 7/19 ianuarie 1861 (luni, ora 11), cu învățători plătiți din casa alodială și cu 12 stânjeni de lemne anual, gratis.

Din 1862 va introduce în această școală - în ideea modernizării activităților ei - manualele întocmite de fiul său Zaharia Boiu junior.

Colectivul școlii era format din:

- Zaharia Boiu, director școlar și catihet,
- Demetriu Damian, inspector școlar local,
- Ioan Țiței, Nicolae Damian, învățători (salar 175 florini anual)
- 76 elevi (58 băieți + 18 fete).

Din anul școlar 1870 / 1871 va fi angajat al treilea învățător, în persoana lui Mihai Moldovan.³

În anul școlar 1879 / 1880 - anul adunării generale a *Asociațiunii* de la Sighișoara - școala românească din Cetate avea următoarea dotare:

- bibliotecă,
- material didactic:
- 13 tabele citire,
- 13 tabele pentru predarea științelor naturale,
- 5 hărți geografice,
- 7 aparate fizicale,
- 13 modele pentru caligrafie,
- o grădină (750 mp) cultivată de elevi, unde se făcea practica agricolă.

Până la retragerea sa din 1887, una din permanențele activitățile lui Zaharia Boiu senior va fi *bunul mers al școlii românești*.⁴

Îmediat după crearea *Asociațiunii* și adoptarea hotărârii de a acorda ajutoare, stipendii și burse pentru calfe, ucenici, elevi și studenți, printre cei ce vor beneficia de ele vom întâlni un număr însemnat de tineri sighișoreni.

Astfel, în anul 1863 Demetriu Boiu, calfă de mesariu (tâmplar) din Sighișoara, primește un stipendiu de 100 florini pentru perfecționarea în meserie.⁵

Pentru anul școlar 1864 / 1865 vor primi ajutoare următoarele calfe:

2 *Ibidem*, p. 197.

3 Aurel Stoicoviciu, *Monografia bisericii ortodoxe române din Sighișoara*, mss., p. 36.

4 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, Fond Protocolul școalelor pe 1879/1880 p. 71.

5 *Idem*, Fond Protocolul școalelor pe 1876-1879, p. 51.

- Demetriu Boiu - mesariu - Sighișoara
- Gheorghe Baboș - croitorie - Archita
- Ioan Baboș - lăcătușerie - Archita
- Nicolae Fleșeriu - mesariu - Saschiz

În anul 1874, în ședința Comitetului *Asociațiunii* din 10 noiembrie, se acordă burse de 15 florini pentru următorii:

- Dumitru Sechelu - Saschiz - ucenic Brașov
- Gheorghe Baboș - Archita - ucenic tâmplar Brașov
- Ioan Baboș - Archita - ucenic lăcătuș Brașov
- Nicolae Fleșeriu - Saschiz - ucenic tâmplar Brașov.⁶

Printre beneficiarii de stipendii pe anul 1875 îl găsim și pe Ioan Boian din Sighișoara, ucenic croitor la Sibiu.⁷

Pentru anii 1878 și 1879 în ședințele Comitetului *Asociațiunii* se acordă ajutoare de ucenici în valoare de 12 florini și 50 creițari pentru Alexe Comănicu, ucenic pantofar din Sighișoara și Nicolae Ștefan Petru, ucenic tâmplar din Sighișoara, situație ce se va repeta și în anul 1880.⁸

În anul 1881, se rezolvă favorabil cererea pentru stipendiu a ucenicului Bondea Nicolae din Daia⁹ și, tot pentru acest an se rezolvă favorabil cererile de stipendii și ajutoare pentru următorii:

- Moise Braniște -Sighișoara - student - stipendiu de 200 florini
- Ioan Haler - Saschiz - clasa a VIII-a - gimnaziu Brașov
- Filaret Disorean - curs pedagogic Merghindeal.¹⁰

În 1882, stipendii și ajutoare vor fi acordate studentului farmacist Emil Ciceiu din Sighișoara, calfelor Nicolae Dobran și Ioan Dobrin din Bendorf și lui Gavril Tăunean, calfă păpuțar din Ruja.¹¹

În anul 1894, Demetriu Perția, elev de gimnaziu, va solicita și obține o bursă din cadrul fondului **Galliană**.¹²

O ultimă referire la ajutoare acordate unor calfe sau ucenici din zona Târnavei Mari apare în anul 1899, când Bucur Schiopul din Cohalm va primi un ajutor de 25 florini ca *învățător măsar*.¹³

6 *Ibidem*, p. 51.

7 *Idem*, Protocolul școalelor pe 1871-1875, p. 96.

8 *Idem*, Protocolul școalelor pe 1876-1879, p. 187.

9 *Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale*, Indice 1871-1887, doc. 339/1881

10 ” *Conspectul stipendiilor și ajutoarelor acordate de ASTRA între 1861-1911*”, în *Transilvania*., XLII, 1911, p. 365.

11 *Ibidem*, p. 367.

12 *Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale*, Doc. 297/27 apr. 1899.

13 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, Fond Protocolul școalelor pe 1894-1900, p. 235.

Dintre foștii stipendiați, mulți vor activa - după ce vor deveni meseriași - în cadrele **Asociațiunii**, îndeplinind diferite funcții în comitetul despărțământului: Nicolae Fleșeriu, membru ordinar din anul 1894 și apoi, membru în comitet alături de fostul bursier de **Galliană**, Dumitru Perția.

Sighișorenii vor contribui cu diferite sume și pentru Școala civilă de fete de la Sibiu, atât pentru înființare cât și ca ajutoare. În 1869 economii (țărani) din Hașfalău (Vânători) Nicolae Gășitu și Ana Hidvegu vor vărsa contribuții pentru această școală.¹⁴ Comitetul sighișorean va aloca aceleași școli - în anul 1875 - suma de 25 florini.¹⁵

În 1889, Ivó Istvan, econom Vânători, Nicolae Rohan, econom Sighișoara și Teodor Murza, din Vidacut, contribuie și ei la fondurile necesare aceleiași școli.¹⁶

Din nou Comitetul despărțământului va aloca în 1901 acestei școli suma de 2000 coroane.¹⁷ Printre elevele Școlii civile de fete, în anul 1898, o vom găsi pe sighișoreanca Svetlana Ciceiu,¹⁸ iar în rândul personalului didactic și auxiliar le întâlnim pe guvernanta Camelia Ciceiu¹⁹ și profesoara de lucru de mână Elena Șandru.²⁰

Din documentele rămase și la care am avut acces, reies extrem de puține date despre cursurile de alfabetizare organizate în această perioadă, date ce nu cred că reflectă adevărata activitate în zonă.

Astfel, pentru anul 1910, este nominalizat un curs de alfabetizare organizat la Dumbrăveni și având 7 elevi,²¹ iar în anul 1911 despărțământul sighișorean raportează organizarea a două cursuri de alfabetizare: unul la Sighișoara, organizat și condus de Ambrozie Stoicoviciu, director la Școala greco-ortodoxă română și având 24 cursanți, iar celălalt la Șaeș, condus de preotul Ioan Cristea și cuprinzând 5 analfabeți.²² În 1912 mai funcționa cursul de la Sighișoara a lui Ambrozie Stoicoviciu, cu 15 cursanți.

Nivelul destul de modest în acest domeniu al activității despărțământului local al **Asociațiunii**, se datorează unor factori obiectivi și subiectivi, dintre care cei mai importanți sunt:

- inexistența unei școli secundare în zonă,

14 *Transilvania*, II, nr. 11/1 iunie 1869, p. 86.

15 *Arhiva Mitropoliei Ardealului*, Fond Protocolul școlaelor pe 1871-1875, p. 95.

16 "Ședința C.C. al Asociațiunii, din 12 aug.1889, Raportul general pe 1889" în *Transilvania*, XX, nr. 19-20/1-15 oct. 1889, p. 172.

17 *Direcția Județeană Sibiu a Arhivelor Naționale*, Doc 959/1901.

18 *Idem*, Doc.341/17 iulie 1898.

19 *Idem*, Doc. 486/1900.

20 *Idem*, Doc. 1088/10 sept. 1909

21 O.C. Tăslăuanu, "espărțămintele Asociațiunii", în *Transilvania* XLII, nr.4 jubiliar, iul.-aug. 1911, pp. 478-483

22 *Idem*, XLIII, 1912, P.O., p. 404.

- pătura intelectuală era formată în majoritatea ei covârșitoare din preoții ortodocși, care erau oricum angrenați în cadrul școlilor confesionale, iar numărul învățătorilor era neîndestulător. În anul 1918, existau în Sighișoara și împrejurimi (în cele 100 de comune ale despărțământului) doar 118 dascăli. În majoritatea comunelor funcționa un singur învățător – de obicei la școala confesională - rare fiind cazurile de comune cu 2 învățători, iar Sighișoara este singura nominalizată cu 3 învățători (la școala din Cetate): Sighișoara -3, Albești, Boiu, Dârlos, Criș, Daneș -2, Venchi, Apold, Daia, Saschiz, Șaeș, Vânători, etc.²³

- lipsa unei pături mijlocii numeroase, de meseriași și țărani înstăriți, cu posibilități de a-și trimite copiii la școli în alte părți,

- majoritatea familiilor de români din teritoriu o formează țăranii fără pământ (maieri, slugi), sau cu pământ puțin,

- împotrivirea patronatului săsesc și maghiar la angajarea românilor ca muncitori, calfe sau ucenici,

- inexistența unor întreprinderi cu patroni români care să-și trimită conașionalii la școlile de calfe și ucenici,

- posibilitățile financiare limitate ale *Asociațiunii* de a satisface toate cererile de stipendii, ajutoare, burse sau de a contribui la crearea unei pături mijlocii puternice în zonă.

Această situație nefavorabilă se va modifica radical după anul 1918, când va interveni și sprijinul decisiv al statului român.

DIE UNTERRICHTSPOLITIK VON ASTRA VEREIN SCHÄSSBURG BIS 1918 (Zusammenfassung)

Vor 1918 war die Situation der Rumänen im schulischen Bereich sehr schwer. Diese Situation hatte folgende Gründe: ein schüchternes Netzwerk der religiösen Schulen, wenige Grundschulen, der Mangel an weiterführenden Schulen und Berufsschulen, begrenzte finanzielle Möglichkeiten des *Vereins*- zu jener Zeit- den Bedarf an Stipendien und Beihilfen, die die schnelle und effektive Schaffung einer starken rumänischen, geistigen oder gewerblichen Schicht sichern, zu erfüllen. Trotzdem, veranlasst durch die Bemühungen einiger Diener der Kirche wie Ștefan Bălaș, Zaharia Boiu, aber auch durch die Unterstützungen einiger rumänischen Familien aus Schässburg und Umgebungen, wurde ein Netzwerk von religiösen Schulen gegründet und eine bestimmte Anzahl von Kindern aus der Gegend konnte dank der Unterstützung des Vereins aus Hermannstadt, Berufsschulen oder Fakultäten besuchen.

Cuvinte cheie: Asociațiunea, Astra sighișoreană, Ștefan Balaș, școala, stipendii, Zaharia Boiu senior
Stichwort: Verein, Astra sighișoreană, Ștefan Balaș, Schule, Stipendien, Zaharia Boiu senior.

23 *Monografia județului Târnava Mare*, Sighișoara, 1943, p. 95.

